

מה'בית יוסף' אל ה'שולחן ערוך' ד"ר תרצה קלמן

שיעור 1: הקדמת השולחן ערוך:

הקדמת השולחן ערוך, ונציה 1565

אודה ה' מאד בפי ובתוך רבים אהללנו ומשירי אהודנו. במה אקדם ה' אכף לאלקי מרום, אשר ממעון קדשו מן השמים הופיע ברוב רחמיו וחסדיו, והשפיע מטובו על שפל אנשים כמוני, לחבר ספר הנותן אמרי שפר, החיבור הגדול שחברתי על הארבעה טורים, אשר קראתיו בית יוסף, אשר כללתי בו כל הדינים הנמצאים בכל הפוסקים, חדשים גם ישנים, עם מקומות מושבותם בחצריהם ובטירותם, בתלמוד בבלי ובתלמוד ירושלמי ובתוספתא, בספרא ובסיפרי, במכילתא ודברי המפרשים והפוסקים ובעלי התשובות, חדשים גם ישנים. ונתבאר שם כל דין ודין באר היטב, דבר דבור על אופניו, וארמון על משפטו ישב, תלוי עליו כל שלטי הגיבורים, אנשי השם אשר מעולם...
ראיתי אני בלבי, כי טוב ללקוט שושני ספירי אמריי בדרך קצרה ולשון צח וכולל, יפה ונעים, למען תהיה תורת ה' תמימה שגורה בפי כל איש ישראל. כי כאשר ישאלו לתלמיד חכם דבר הלכה, לא יגמגם בה, אלא יאמר לחכמה אחותי את, כשם שברור לו שאחותו אסורה לו כך יהיה ברור לו כל דין שישאל עליו הלכה למעשה, בהיותו שגור בפיו ספר זה הבנוי לתלפיות, תל שהכל פונים בו, לחלקו לחלקים שלושים, ללמוד בו בכל יום חלק, ונמצא שבכל חודש הוא חוזר לתלמודו, ויאמר עליו אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו...
זאת ועוד, התלמידים הקטנים יהגו תמיד וישננו לשונו על פה, ותהיה גירסא דינקותא מסודרת בפיהם מקטנותם הלכה למעשה, וגם כי יזקינו לא יסורו ממנה. והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע, בהניח להם מעצבם ומיגיע כפם, ישעשעו נפשם בהגותם בספר זה, אשר כלו מחמדים, הלכה פסוקה, באין אומר ואין דברים...
וקראתי שם ספר זה שלחן ערוך, כי בו ימצא ההוגה כל מיניו, מטעמים ערוכים בכל ושמורים, סדורים וברורים. ומובטח אני בחסד עליון, כי על ידי ספר זה תמלא הארץ דעה את ה' הקטנים עם הגדולים, תלמיד עם מבין, חכם חרשים ונבון לחש. ובכך אפרוש כפי אל ה', יעזרני על דבר כבוד שמו, להיות ממצדיקי הרבים, ויזכני החל וגמור להיות מסודר בהלכתו, מתוקן ומקובל וטוב ויפה. והנני מתחיל לעשות כאשר יעדתי וה' יהיה בעזרי.

שיעור 2: חשיבות ההקדמה לבית יוסף:

פסקת הסיום של בית יוסף חושן משפט סימן תכ"ו

אברך ה' אשר יעצני ועד כה ברכני להחל ולגמור הספר המפואר הזה ביאור ארבעה טורים אשר קראתיו בית יוסף. כי התחלתיו באנדרינופיל"י שנת רפ"ב והשלמתיו בעיר צפ"ת אשר בגליל העליון, תבנה ותכונן במהרה בימינו, ביום ד' י"א לאלול שנת ה' בק"ר אור ונתעסקתי עוד בהגהתו ובמהדורא תניינא עד שנת די"ש. אוחילה לאל אחלה פניו יזכני שיתפשט בכל ישראל למען אהיה בכלל מצדיקי הרבים. ויזכני לחבר עוד ספרים הרבה לזכות רבים. ולמען רחמי וחסדיו לא תפסוק תורה מזרעי כדכתיב לא ימושו מפיו זרעך ומפי זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם. תם ונשלם שבח לבורא עולם.

ההקדמה להקדמה לבית יוסף יורה דעה

אמר המחבר: עם היות שכבר קדם לנו בביאורנו לטור אורח חיים סבת חיבור הספר הזה ואופניו וחוקותיו ומשפטיו בהיות שהחיבור היה יתר שאת הוצרכנו להדפיס ביאור כל טור לבדו ומי שלא ראה ההקדמה ההיא או ראה ושכח יהיו לו דברי הספר הזה כדברי הספר החתום. לכן הסכמתי להעתיק פה ההקדמה ההיא והנני מציגה לפניך.

הקדמת הבית יוסף

ברוך ה' א-להי ישראל אשר ברא עולמו לתכלית האדם ומכל מין האדם בחר לו עם סגולה יעקב חבל נחלתו ומרוב אהבתו לעם קרובו קרבנו לפני הר סיני והנחילנו על ידי מבחר המין האנושי משה רבינו ע"ה תורה ומצוות חוקים ומשפטים צדיקים לטוב לנו למען נלך בדרכיו ונמצא חן בעיניו. ויהי כי ארכו לנו הימים הורקנו מכלי אל כלי ובגולה הלכנו וכמה צרות צרורות תכופות וצרות זו לזו באו עלינו עד כי נתקיים בנו בעוונותינו ואבדה חכמת חכמיו וגו'. ואזלת יד התורה ולומדיה כי לא נעשית התורה כב' תורות אלא כתורות אין מספר לסיבת רוב הספרים הנמצאים בביאור משפטיה ודיניה. וגם כי הם עליהם השלום כוונתם היתה להאיר מחשכנו נמשך לנו מתוך האור הטוב שנהנינו מהם עליהם השלום ספק ומבוכה רבה בהיות כל אחד מחבר ספר לעצמו וכופל מה שכבר כתב וחיבר מי שקדמו או כותב הדין בהיפך מה שכתבו חבירו ולא יזכיר דבריו כי תמצא כמה פוסקים מביאים דין אחד סתם כאילו הוא מוסכם בלי שום חולק וכשתחקור בדבר תמצא שגדולים חלוקים בו כמו שזה ברור במקומות אין מספר למי שעייך בספרי הפוסקים ועייך מקום דברים בגמרא ובפוסקים הקודמים.

שיעור 3: הקדמת הבית יוסף (א):

הקדמת הבית יוסף

ברוך ה' א-להי ישראל אשר ברא עולמו לתכלית האדם ומכל מין האדם בחר לו עם סגולה יעקב חבל נחלתו ומרוב אהבתו לעם קרובו קרבנו לפני הר סיני והנחילנו על ידי מבחר המין האנושי משה רבינו ע"ה תורה ומצוות חוקים ומשפטים צדיקים לטוב לנו למען נלך בדרכיו ונמצא חן בעיניו. ויהי כי ארכו לנו הימים הורקנו מכלי אל כלי ובגולה הלכנו וכמה צרות צרורות תכופות וצרות זו לזו באו עלינו עד כי נתקיים בנו בעוונותינו ואבדה חכמת חכמיו וגו'. ואזלת יד התורה ולומדיה כי לא נעשית התורה כב' תורות אלא כתורות אין מספר לסיבת רוב הספרים הנמצאים בביאור משפטיה ודיניה. וגם כי הם עליהם השלום כוונתם היתה להאיר מחשכנו נמשך לנו מתוך האור הטוב שנהנינו מהם עליהם השלום ספק ומבוכה רבה בהיות כל אחד מחבר ספר לעצמו וכופל מה שכבר כתב וחיבר מי שקדמו או כותב הדין בהיפך מה שכתבו חבירו ולא יזכיר דבריו כי תמצא כמה פוסקים מביאים דין אחד סתם כאילו הוא מוסכם בלי שום חולק וכשתחקור בדבר תמצא שגדולים חלוקים בו כמו שזה ברור במקומות אין מספר למי שעיין בספרי הפוסקים ועיין מקום דברים בגמרא ובפוסקים הקודמים.

ואם יאמר אדם בכל דין שיצטרך לחקור שרשו ומוצאו בדברי הגמרא והמפרשים והפוסקים כולם יכבד הדבר עליו מאד. כל שכן כי ילאה למצוא הפתח לדעת מקום הדין בתלמוד. כי עם היות שזיכנו הקב"ה לביאור הרב המגיד ז"ל ולחיבור רבינו ירוחם המורים לנו מקומות הדינים בתלמוד. המעיין בהם יבחין ויכיר חסרונו אם לא יהיה לו היקף גדול בתלמוד. וגם במקומות רבים יחפש ולא ימצא בדבריהם מורה מקום לאותו הדין. אם מגיד המשנה להיות הדין ההוא שלא על פי גירסת הרמב"ם ז"ל או שיטתו. ואם רבינו ירוחם להיות מקצר לפעמים מלהביא כל הדעות הנאמרות בדין ההוא. אם להיותו כותב המראה מקום בקצת מקומות דרך כלל והמקום שמורה אליו הדין ההוא אינו חוזר אלא לחלק או לחלקים מהכלל ההוא ולא לשאר. וילאה המעיין לבקש כל החלקים במקום ההוא אשר הורה אליו ולא ימצא.

והגם כי ידע מקום הדין בגמרא יצטרך לעיין כל הסוגיא ההיא עם פירושי רש"י ותוספות ואח"כ לעיין בדברי הרי"ף והרא"ש והר"ן והמרדכי ואחר כך לעיין בהרמב"ם ושאר פוסקים וגם בדברי תשובות הגדולים הנמצאות אצלו לדעת אם הדין ההוא מוסכם מהכלל או אם יש בו מחלוקת וכמה מחלוקות בדבר וכדברי מי ראוי להכריע. וזה דבר מבואר בעצמו שהוא דבר שאין לו קצבה.

ואם בדין הבא לידי האדם כך במי שרוצה לדעת שרשי כל הדינים על בוריים ולהקיף דברי כל החולקים בהם וחלוקי דברי כל אחד ואחד מהם על אחת כמה שיבצר ממנו. שאפילו יעיין בכל דין ודין דברי הגמרא והמפרשים ודברי כל הפוסקים שהוא טורח גדול מאד השכחה מצויה באדם ומה גם בדברים רבי הסתעפות ונמצא יגע לריק חס ושלום. ואם יאמר אדם לבחור בספרי הקוצרים כסמ"ק והאגור והכל בו. באמת שזו דרך קצרה וארוכה כי מעולם לא יוכל לדעת שום דין כהלכתו. ובפרט בספר האגור כי בהרבה מקומות מביא לשון הטור כהווייתו והלשון ההוא צריך נגר ובר נגר דיפרקיניה והוא ז"ל מעתיקו כמו שמצאו. גם במקומות מביא פוסק אחד להתיר בלי שום חולק במקום שכל גדולי ישראל חולקים ואוסרים וגם הפוסק ההוא שמביא אותו הדין להתיר כתב שיש לגמגם בו. והוא ז"ל כתב דברי ההיתר ולא זכר דברי הגמגום הנזכר בדברי הפוסק ההוא עצמו. דוק במה שכתב בסימן תל"ד על גלגל המגלגל מים ובגלגל קבועים כלים קטנים נקובים בכונס משקה. ועיין במה שכתבתי עליו בטור

יו"ד סימן ר"א ותשכח דהכי היא כמה דאמינא.
 על כן אני הדל באלפי יוסף בן מורנו הרב אפרים בן מורנו הרב יוסף קאר"ו זכרונו לחיי העולם
 הבא, קנאתי לה' צבאות ונערתתי חצני לסקל המסילה והסכמתי לחבר ספר כולל כל הדינים
 הנוהגים בביאור שורשיהם ומוצאיהם מהגמרא עם כל חילוקי סברות הפוסקים איש לא
 נעדר. ולא ראיתי לעשות ספר זה חיבור בפני עצמו שלא אצטרך לכפול ולכתוב דברי מי קדמני
 ולכן הסכמתי לסמכו לאחד מהפוסקים המפורסמים. ועלה בדעתי לסמכו לספר הרמב"ם ז"ל
 להיותו הפוסק היותר מפורסם בעולם. וחזרת בי מפני שאינו מביא אלא סברא אחת והיתי
 צריך להאריך ולכתוב סברות שאר הפוסקים וטעמם. ולכן הסכמתי לסמכו לספר ארבעה טורים
 שחיבר הרב רבינו יעקב בן הרא"ש ז"ל כי הוא כולל רוב דעות הפוסקים.

וזה משפט הספר ומעשהו לבאר הדין שכתב בעל הטורים אם הוא משנה או בריתא או תוספתא
 או מימרא בתלמוד בבלי או ירושלמי או בסיפרא או בסיפרי או במכילתא ואם הוא מוסכם או
 אם הוא מחלוקת תנאים או אמוראים והמחבר פסק כאחד מהם ומאיזה טעם פסק כמותו. ואם
 מביא המחבר סברות פוסקים חולקים בדין ההוא יבאר טעם כל אחד מהסברות שרשה ומוצאה
 מהתלמוד. ואם המחבר ישמיט סברת איזה פוסק כמו שתמצא פעמים הרבה שהשמיט סברת
 הרי"ף או סברת הרמב"ם או סברת פוסקים אחרים יביא סברת הפוסקים הנשמטים וטעמם.
 ואם דברי איזה מהפוסקים ההם בין שמביאם המחבר בין שאינו מביאם אינם מובנים יבאר
 דבריהם. ובפרט דברי הרמב"ם ז"ל כי בהרבה מקומות דבריו סתומים וחתומים הם מתבארים
 בספר הזה על פי מה שפירשו בו מגיד משנה והר"ן. ולפעמים יקשה על פירושו ויפרש בדרך
 אחרת והמעייין את אשר ירצה יבחר ויקרב. ובקצת מקומות שיש בדברי הרמב"ם שצריכים
 ביאור והמפרשים הנזכרים לא דיברו בו יפרש דבריו. ואם המחבר הזה ובעל הטורים מקשה על
 איזה מהפוסקים יתרץ קושיתו או תמיהתו. ואם נמצא איזה דין מחודש בדברי איזה פוסק או
 מפרש ולא הביאו המחבר יביאנו ויבאר טעמו.
 נמצא שמי שיהיה ספר זה לפניו יהיו סדורים לפניו דברי התלמוד עם פירוש רש"י והתוספות
 והר"ן ופסקי הרי"ף והרא"ש והמרדכי והרמב"ם והגהותיו ומגיד משנה ורבינו ירוחם וספר
 התרומה ושיבולי הלקט והרוקח ושערי דורא וספר התשב"ץ וספר העיטור ונימוקי יוסף וסמ"ג
 וסמ"ק וארחות חיים ותורת הבית והגהות אשירי וספר המנהיג והאגור וספר בעלי הנפש
 להראב"ד ותשובות הרא"ש והרשב"א והר"י בר ששת וה"ר שמעון בר צמח ומהר"י קולון
 ותרומת הדשן. כל דבריהם מבוארים היטב. ובקצת מקומות מאמרי הזוהר.

הקדמת הבית יוסף (ב):

הקדמת הבית יוסף

זזה משפט הספר ומעשהו לבאר הדין שכתב בעל הטורים אם הוא משנה או בריתא או תוספתא או מימרא בתלמוד בבלי או ירושלמי או בסיפרא או בסיפרי או במכילתא ואם הוא מוסכם או אם הוא מחלוקת תנאים או אמוראים והמחבר פסק כאחד מהם ומאיזה טעם פסק כמותו. ואם מביא המחבר סברות פוסקים חולקים בדין ההוא יבאר טעם כל אחד מהסברות שרשה ומוצאה מהתלמוד. ואם המחבר ישמיט סברת איזה פוסק כמו שתמצא פעמים הרבה שהשמיט סברת הרי"ף או סברת הרמב"ם או סברת פוסקים אחרים יביא סברת הפוסקים הנשמטים וטעמם. ואם דברי איזה מהפוסקים ההם בין שמביאם המחבר בין שאינו מביאם אינם מובנים יבאר דבריהם. ובפרט דברי הרמב"ם ז"ל כי בהרבה מקומות דבריו סתומים וחתומים הם מתבארים בספר הזה על פי מה שפירשו בו מגיד משנה והר"ן. ולפעמים יקשה על פירושו ויפרש בדרך אחרת והמעייין את אשר ירצה יבחר ויקרב. ובקצת מקומות שיש בדברי הרמב"ם שצריכים ביאור והמפרשים הנזכרים לא דיברו בו יפרש דבריו. ואם המחבר הזה ובעל הטורים מקשה על איזה מהפוסקים יתרץ קושייתו או תמיהתו. ואם נמצא איזה דין מחודש בדברי איזה פוסק או מפרש ולא הביאו המחבר יביאנו ויבאר טעמו.

נמצא שמי שיהיה ספר זה לפניו יהיו סדורים לפניו דברי התלמוד עם פירוש רש"י והתוספות והר"ן ופסקי הרי"ף והרא"ש והמרדכי והרמב"ם והגהותיו ומגיד משנה ורבינו ירוחם וספר התרומה ושיבולי הלקט והרוקח ושערי דורא וספר התשב"ץ וספר העיטור ונימוקי יוסף וסמ"ג וסמ"ק וארחות חיים ותורת הבית והגהות אשירי וספר המנהיג והאגור וספר בעלי הנפש להראב"ד ותשובות הרא"ש והרשב"א והר"י בר ששת וה"ר שמעון בר צמח ומהר"י קולון ותרומת הדשן. כל דבריהם מבוארים היטב. ובקצת מקומות מאמרי הזוהר.

וליהות שכבר נודע שהרא"ש והמרדכי והסמ"ג וסמ"ק וספר התרומה והגהות מיימון כולם נמשכים אחר דברי התוספות על הרוב לכן אם בקצת מקומות לא אכתוב דעתם אל יחשדני שומע כי כשאני כותב דעת התוספות איני צריך לכתוב דעת הקדושים הללו שסתמם כפירושם. והנה בא לידי קצת תשובות הרשב"א כתובות בעט ברזל ועופרת בדפוס וכתוב בתחילתן שהם תשובות הרמב"ן. וכשאני כותב מאותן תשובות אע"פ שאני יודע שהיא תשובת הרשב"א אני כותב כתוב בתשובות להרמב"ן לפי שספרי הדפוס מצויים ביד כל אדם ומי שירצה לעיין לשון התשובה עצמה יוכל לעמוד עליה.

והנה בא לידי ביאור רוב ספר אורח חיים לרבינו הגדול כמה"ר יצחק אבוהב ז"ל וביאור תחילת ספר אורח חיים ותחילת ספר יורה דעה לרב מה"ר יעקב בן חביב ז"ל. והסכמתי לכתוב דבריהם בשמם. ובמקום שנ"ל לחלוק עליהם אכתוב מה שקשה לי על דבריהם ואכתוב דעתי והמעייין יבחר הטוב בעיניו. ולהיות ספר ארבעה טורים מלא טעויות סופר בכמה מקומות אעיר על מקומות הטעות ואכתוב הלשון המתוקן כהלכתו על פי ספרים מוגהים ונכונים שהגהתי מהם. ועלה בדעתי שאחרי כל הדברים אפסוק הלכה ואכריע בין הסברות כי זהו התכלית ולהיות לנו תורה אחת ומשפט אחד. וראיתי שאם באנו לומר שנכריע דין בין הפוסקים בטענות וראיות תלמודיות הנה התוספות וחידושי הרמב"ן והרשב"א והר"ן ז"ל מלאים טענות וראיות. ומי זה אשר יערב לבו לגשת להוסיף טענות וראיות. ואיזהו אשר ימלאהו ליבו להכניס ראשו בין ההרים ההרי אל להכריע ביניהם על פי טענות וראיות לסתור מה שביררו הם או להכריע במה

שלא הכריעו הם. כי בעוונותינו הרבים קצר מצע שכלינו להבין דבריהם כל שכן להתחכם עליהם. ולא עוד אלא שאפילו היה אפשר לנו לדרוך דרך זה לא היה ראוי להחזיק בה לפי שהיא דרך ארוכה ביותר.

ולכן הסכמתי בדעתי להיות שלשת עמודי ההוראה אשר הבית ישראל נשען עליהם בהוראותיהם הלא המה הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל אמרתי אל ליבי שבמקום ששנים מהם מסכימים לדעת אחת נפסוק הלכה כמותם אם לא במקצת מקומות שכל חכמי ישראל או רובם חולקין על הדעת ההוא ולכן פשט המנהג בהיפך.

ומקום שאחד מהג' העמודים הנזכרים לא גילה דעתו בדין ההוא ושני העמודים הנשארים חולקין בדבר הנה הרמב"ן והרשב"א והר"ן והמרדכי והסמ"ג ז"ל לפנינו אל מקום אשר יהיה שמה הרוח רוח אלהי"ן קדישין ללכת נלך כי אל הדעת אשר יטו רובן כן נפסוק הלכה. ובמקום שלא גילה דעתו שום אחד מן הג' עמודים הנזכרים נפסוק כדברי החכמים המפורסמים שכתבו דעתם בדין ההוא. ודרך זו דרך המלך נכונה וקרובה אל הדעת להרים מכשול.

ואם בקצת ארצות נהגו איסור בקצת דברים אע"פ שאנחנו נכריע בהפך יחזיקו במנהגם כי כבר קיבלו עליהם דברי החכם האוסר ואסור להם לנהוג היתר כדאיתא בפרק מקום שנהגו. ולהיות סימני מפתחות הטורים קצרות ביותר והרוצה לבקש דין אחד לפעמים לא יוכל להבחין אם הוא בסימן זה או בסימן אחר או אם מביא אותו דין בעל הספר. לכן ראיתי לעשות מפתחות אחרות שמזכירין כל הדינים הבאים בסימן ההוא בפרט. ואח"כ כתבתי רמזי כל הדינים המחודשים שהבאתי בביאור זה הנקרא בית יוסף כדי שימצא כל אדם הדין שרוצה בנקלה.

ותועלת ספר זה לחכמים מבואר. ולבוחרים בקיצור זה היא דרך ארוכה וקצרה ואשר אין בו כח לעמוד יעיין בו להבין כוונת דברי המחבר ספר ארבעה טורים על בוריין. נמצא שספר זה מזון לכולם ביה. על כן קראתיו בית יוסף כי כשם שמבית יוסף היו ניזונים הכל מזון הגוף כך יהיו ניזונים מספר זה מזון הנפש. ועוד טעם שני כי זה חלקי מכל עמלי והוא ביתי בעולם הזה ובעולם הבא.

ומה' יתברך אשאל יעזרני על דבר כבוד שמו לסדר ספר זה מנוקה ומשופה מכל טעות ושגיאה. בו יתברך בטח ליבי ונעזרתי ירחם עלי ויחנני מתנת חינם כי חנוניו הם חנונים ומרוחמיו הם מרוחמים כדכתיב וחנותי את אשר אחון וריחמתי את אשר ארחם.

עוד אמר לי שיעזרני לגמור חיבורי בלי שום טעות וסיג ושיאירו בו עיני כל ישראל, ושקרא אותו בית יוסף כי הוא שמו הראוי לו כי הוא ביתי בעולם הזה ובעולם הבא...

שיעור 5: הקדמה לדרכי משה ואורח חיים תצד

הקדמה לדרכי משה

איש הוא בקראקא ושמו ישראל, אשר נדבר רוחו ובנה בית הכנסת לאל, והיה בדורו כעין נאם הגבר לאוכל ואיתא, והפרנס הנהיג וכלכל דורו כיקותיאל. ואני בנו משה נער היתי ועדיין לא זקנתי, כרמי שלי לא נטרתי, ועל אחרים נתמנתי, להורות לרבים דרך ילכו בו ולתלמיד קטנתי. וטעם אמרם פ' בתרא דמנחות א"ר יהושע בן פרחיה בתחילה כל האומר עלה לה אני כופתו לפני ארי אז לא הבנתי, ומדרשם במדרש ילמדנו כיון שנעשה אדם ראש למטה נעשה רש למעלה אז לא שננתי, רק על אוהבי ורעי שאמרו לי עלה אז נשענתי, ומזקני התבוננתי, ואף כי לטובה כוונתי כי הא דגרסי בירושלמי במסכת פיאה פ' בתרא ר' יוסי על לכפרא בעין למוקמין להו פרנסין ולא קבלון עליהון על ואמר קומיהון בן בבא על הפקיע ומה זה שנתמנה הפקיע זכה להתמנות על גדולי הדור אתם שאתם מתמנים על חיי נפשות לא כל שכן. ר' חגי כד הוה מוקים פרנסין הוה מטעים להו אוריתא לומר שכל שררה שנתנה מתורה שנאמר בי מלכים ימלוכו בי שרים ישורו ואמרינן נמי פ"ק דסנהדרין ר' זירא הוה מטמר למיסמכיה דאמר ר' אליעזר הוי קבל וקיים כיון דשמע להא דר' אליעזר דאמר אין אדם עולה לגדולה אלא אם כן מוחלין לו עונותיו אמצו להו נפשיה, ואמרו נמי פ' הרואה אפי' ריש גרגותא מן שמיא מוקמי ליה.

את כל זה ראיתי, ונגדי תמיד שיויתי, ולא עברתי על דברי חברי ועליתי, ובמקום שאין איש להיות איש קיויתי, ולא תהא עליה זו ירידה צפיתי, ושלא אשגה תמיד בהוראה יראתי, ואת פני ה' אלקי חיליתי. לתת לעבדו לב שומע, לשפוט את עמו להבין בין טוב לרע, ושלא אוסיף ושלא אגרע, ובכל הוראותי עשיתי לי רב וקניתי לי רע, כי היכי דלא לימטי לי רק שיבא מכשורא, אם ח"ו שגיתי להתיר איסורא או טימאתי טהורה, או טיהרתי טומאה או אסרתי היתרא. ולעולם שיויתי לנגד עיני דברי הקדמונים, דברי הגמרא והגאונים, ורי"ף והתוספות והרמב"ם הפוסקים הראשונים, והמרדכי והאשירי והטור המה האחרונים, הקדמה לדרכי משה כי המה באו לפני ולפנים, ובראש כל המחברים המה נמנים. ואף כי הם הפוסקים שפשטו בכל הגולה, וזאת תורת העולה על ליבי בראשונה, להורות אחר דבריהם לעדת מי מנה.

וכאשר פסקתי מהם לפעמים דברים ברורים, באו אחרים עם מגילות סתרים, והראו מתוך תשובות החכמים אשר אחריהם אנחנו נגריים, הסגנים והחורים, כתשובות הרא"ש והרשב"א ומהרי"ק וריב"ש ומהרא"י שהמה האורים הגדולים אשר עיני האנשים מאירים, ולבות האנשים מתרדמתן מעירים, ואם המה בני אנשים אנחנו נגדם כחמורים, גם דברי מהרי"ו ומהרי"ל ומהרי"ב שהמה המורים בהרבה סייגות ומנהגות מחמירים, וע"י זה דברי על פי הקדמונים היו שבורים. ונחשבתי עם חברי כבוערים, ולא היה לי תחבולה להנצל, בעיון כל דבריהם שארכו מאצל לאצל, וכי המלאכה מרובה בימים מעוטים ואני הפועל עצל, ואף אם אתעייף בהם עיני ואשכחם כמימא לטיגנא, ושמועתן איננה.

וברוך הבא המסייע על כל הבא לטהר, פתח לי שער, ונתן בלבי לקצר ולבאר, דברי התשובות בקצרה, ובזה הדרך שכן נהורא, והיתה דעתי סדורה, בדברי התשובות וזעקתם במשנה ובגמרא. ואגב גררא אמרו לי רעיוני, וחזיון דבר חכמה לנגד עיני, ללקוט את כל חידושי הפוסקים ביחד, כדי שיהיו בידי כאחד, ולכותבן לזיכרון בצד איזה פוסק אחד, וראיתי שאין טוב מזה אלא ספר הטורים, כי דבריהם בסדר נאה מסודרים, ובקל אפשר למצוא בו מבוקשו

אף אחד מהמבוערים, הן זקנים הן נערים, וע"י זה היו הדברים בליבי צפונים ושמורים, ומיד את מתני (נ) אזורתי, ומשנת הפוסקים והתשובות ביחד חיברתי, וסדר בעל הטורים בהן סידרתי, ולא שלותי ולא שקטתי, ואם ישנתי אז ינוח לי, וזה היה חלקי בכל ימי עמלי, ובעזר העוזר האמיתי עשיתי הדבר בלי שהות לכתוב כל החידושים בצד הטור להגהות, ולפעמים הבאתי גם כן שאר דעות, וכפי מיעוט שכלי בררתי היפות מתוך הרעות, אף כי כולם מדברי אלקים חיים אינן נגרעות, מ"מ דברים שבעל פה אי אתה רשאי לכותבן מפני הטעות, והיה חפי רק בתכלית ולא באורך הצעות ולפעמים הנחתי אורך הדברים מפני הלאות, ולכן בכל מקום הכלל והעיקר לקחתי, והשאר הנחתי, ובדרך זה הלכתי, עד מקום שידי היתה מגעת בחורים ובסדקים בדקתי ולא נחתי.

ובהגיע טור אסתר ר"ל איסור והיתר, והתחלתי הלכות חלה, אחזני פלצות ולבשני חלחלה, בשמעני נר ישראל ראש הגולה, ארי מסבבו עלה, אל השמים ורוח אלהין קדישון בחפנו אסף, וחיבר ספר בית יוסף, אשר כל רואיו ידעון את מעלתו ואת טובו ורוב טוב הצפון בקרבנו, אז נבהלתי שפועל הריק פעלתי, ושיגעתי לריק ולבהלה, ושינתי בחנם ממני גזלתי, ואל הנעור הזה התפללתי, כי דברי כנגד החכם הנ"ל כאין נחשבו ושרגא בטיהרא מאי מהני, וכפיס מעץ יבש כמוני מה יענה, כי בידיעתו הכוללת הקיף הכל, וה' בירך אותו בכל, דבר אחד ממנו לא נפל מכל, ובהיותי ימים רבים בזאת המבוכה, אשר לא היה לליבי מנוחה כהלכה, נמס בקרבי כמו מים, עד שהתפללתי אל אבי שבשמים,

לאמר הברכה אחת היא לך אבי, ותן לי דרך אמת בלבבי, שלא יהיו כל דברי גנוזים ובתוך הבאים יהיו רמוזים. ואת תפילתי ויגיע כפי ראה אלקים ויוכח אמש, והורה לי דרך ברור כשמש, ורוח נוססה בי לאמור הלא אצלתי לך ברכה, ואז (היתה) חמתי שככה, ואמרתי אבינה דברי ספר בית יוסף ואחריתו, כי אמר לי אלוקים אל תירא אותו ואת ביתו, ואף כי לא הניח לך מקום להתגדר, מ"מ לפני מלכים ושרים במלאכתך תתהדר, כי די לך במה שכוונת דעת הגדולים, ויהיו רק דבריך לדבריו העמוקים דרכים סלולים, בקיצור מילים, קודש הילולים, ולסימנים סגולים, לדברי צפנת פענח מגלים, ועוד נוסף שג' דברים רבות התועלים בדברי נכללים.

הא' להביא כל בלא אורך ההצעות, אשר אלו הדברים הם על תלמידים כמוני ללאות, ורצונם ללמוד התורה על רגל אחת במעט שעות. לכן בזה החזקתי ברכים כושלות, כידוע מדברי הרב המורה שכתב שאורך ההצעות, הוא מן הסיבות אשר הלמוד פוסלות. ואף כי לא נעלם ממני אמרם פ"ג דסוטה התנאים מבלי עולם וגרועים מעם הארץ, שהרי על ידי קוצר משנתם בלי ביאור טעמים יכולים לטהר את השרץ, מ"מ בדרך הרמב"ם והטור ששנו [ל]תלמידהם בדרך קצרה דרכתני, ובקיצור כאהוב לדור הלכתי, ועוד כדי להישמר מן השגיאה דבר אחד הוספתני, כי סהדי במרומים כי בכל מקום את עצמי שמרתי, לומר דבר בשם אורמו לא חסרתי ולא העדפתי, ועל כן מי שלא יספיקו לו קיצור אמרי, הנה בכל מקום כתבתי מורה מקום על דברי, והדברים כתובים וערוכים בספרים הנמצאים לפניו ואם לא יאמין יחקור ויראה בעיניו. והנה בדרך זו אחייב עני הדעת שלא יאמרו שתקפה עליהן משנתם ואין שכלם מגעת להבין ולהורות מתוך אורך הדברים אשר להם ללאות, מאחר שבקצרה השולחן ערוך לפנייהם עם מפה מוצעת וממאכליו העשיר והדל לפי אכלן ילקוטו, ולמראה עיניהם ישפוטו, ומעתה המתעצל עושה בידיים רמות, והנפש החוטאת היא תמות, זאת היתה הסיבה האחת, את כל ונוכחת.

השנית שהוספתי על דבריו כמה וכמה, ופרצתי נגבה וימה, בדברי הראשונים והאחרונים הלא לאלוקים פתרונים, ועם החכמה שכנתי ערמה עם נבונים, ובין שולי מעילי תליתי הפעמונים, כדרך שאמרו איסתר א בלגינא קיש קיש קריא, ותשובתן בצידן מאמרם אל תהי ראש לשועלים

והוא זנב לאריה, ועוד כתבתי הרבה תשובות גאוניות, ותשובות אחרונות כתשובת מהרי"ו ודברי האיטור והיתר הארוך אשר לא יכזבו מימיו, והמחבר בית יוסף לא ראה מימיו, ואף כי לפעמים כתב דברים שאין הדעת סובלתן, וכפי הנראה לעניות דעתי פוסלתן.

השלישית והוא העיקר והוא התכלית המבוקש בזה המחקר, כי ידוע שהרב המחבר בית יוסף, בטבעו אל הגדולים נכסף, ופסק הלכה בכל מקום על פי שנים או שלושה עדים, המה הגאונים הנחמדים, הרי"ף והרמב"ם והרא"ש, בכל מקום ששנים מהם לדעת אחת נמצאים, ולשאר רבוותא האדירים לא חש עליהם, רק במקום גדולים עמד לפסוק הלכה כדברי שניהם, ואף כי הם קמאי ולא בתראי, ולא חש לדברים שצווחו בו קמאי דקמאי, הלא הרי"ף שפסק סוף פ"ב דעירובין והסכימו עימו רבים לפסוק הלכה בכל מקום כבתראי, ולא לחוש לדבר קמאי, ואפילו במקום הרב אצל התלמיד, וכן פסקו האחרונים תמיד, ובראשן מהרי"ק ומהרא"י בתשובותיהן הנעימות, אשר בהן האירו כל משחר וגילו כל תעלומות, וע"י זה הדבר סתר כל המנהגים אשר באלו המדינות, אשר רובם בנויים על הכלל הזה בפשיטות ותמימות, ואין מפקפקים אחר דבריהם, ולכן לא רציתי ג"כ לחלוק עליהן, וכתבתי אצל כל דבר הכי נהוג, וטעמי ונמוקי עמי. וכל דבר כתבתי עליו שם אומרו אם לא אמרתי מעצמי, ואז כתבתי נראה לי להיות נקרא בשמי, ואם באולי טעיתי אתי תלין משוגתי, ולא יהא נתלה באחרים סרחוני ושגגתי.

ואף כי בעל המחבר בעצמו נטה מזה הכלל, אשר בהקדמתו כלל, ועל פי שניים יקום דבר, ואביא שני עדים לראיה ומהם אדבר, כי באו"ח ריש סי' רנט וסוף סימן רצט פסק דלא כוותיהו ומדהבא מודה מר אפשר דגם במילי אחרוני לא אזלינן בתרייהו, וכן כתב מהרי"ו בתשובה סי' קעא דעל הרוב פוסקים ע"פ התוספות ומהר"ם וראבי"ה, וכן מרגלא בפומי דאינשי לפסוק כדברי המרדכי ואשירי ובעל הטור ר' יעקב ב"ר אשר, ובדרך זה הלכתי, ושאר הנחתי, סוף דבר קורא אני עלינו, ואף כי אין ערך בין שנינו, ויקח משה את עצמות יוסף כי השבע השביע, ר"ל כי העיקר והעצמות לקחתי ומשאר היה המניעה וכל החכם יראה יבחר ויקרב אם כוונתי לאמת או להשיג ולקרב.

ועל אחת אתנצל שלא יאשמני חסר לב ועצל, לומר שבשגגה או טעות עשיתי, רק ידעתי ואתי תלין משוגתי, וזה הוא הדבר, כי דעתי היה לקצר ולהבר, האוכל מתוך הפסולת, בכל היכולת, לכן לפעמים שמרתי הטעמים ולא המילות, ולפעמים הנחתי הכללים ולקחתי הכללות, כי ידוע כי זהו עיקר המכוון בכוונתינו, ומ"מ כתבתי על המאמר ההוא עד כאן לשוננו, אע"פ ששיניתי את טעמי לפני אבי מלך, כי מלת לשון נפלת על ג' חלקים ובשלושה דרכים הולך. נאמר על האבר הנקרא לשון והוא ידוע, ונאמר על עניין השמועה, כמו שנאמר הן עם אשר לא תשמע לשוננו, ושמתינו ג"כ על כוונת המחבר ורצונו, כי הלשון הוא קולמוס הלב ומוציא לחוץ רעיונו, ולכן כתבתי עד כאן לשוננו. והנה מצינו בתלמוד כזה הענין, כמו שכתבו התוספות פ' מפנין בשבת פרק י"ח למנין שדרך התלמוד לקצר, ולומר פסוק בלשון אחר קצר, והביאו ראיות לדבריהם ונתן הכסף וקם לו הוא האחד מהן שאינו פסוק בכל התורה והביאו בעל התלמוד בגמרא.

ועוד אחת אדבר, ועל (רב) [ריב] לא לי לא אתגבר, רק להודיע, מה היתה המניעה במה שעשיתי במהדורא בתרא כשחזרתי על הראשונות לבדוק לאור הנר ב"י אן כתבתי תחילה נכונות, וחסדי ה' אזכיר כעל הטוב אשר גמלני וגילה את עיני וראיתי דברים הרבה בספרו שלא כסדרן באו שם שלא במקומם כי מהופכים כנון של חרוך, ומקצת דינים מחלוקים לשנים, ולפרקים יקום דין אחד פעמיים מהופך בדרכי ההיפך והסתירה, שכתב הגאון הרב המורה. והסבה בזה התקבצות דעות שונות ראשונות עם אחרונות, ובעזר ה' יתברך אשר חנן לאדם דעה זכיתי בלקט שכחה ופאה, אספתי הכל ביחד, בלי פחד, ואלמתי מהם אלומות, העמדתי גדישי חיטים בחכמות

עצומות. מדגרסינן בירושלי סוף פיאה כל מי שצריך ליטול ואינו נוטל הרי זה שופך דמים, ולמדתי משם שאין טוב לאדם להיות תמיד מביישנים ונאלמים, ואמרתי אם בצרכי גופות כך חיי צרכי נפשות לא כל שכן, וכל מה שראו עיני לא אצלתי מהן על כן, וחלב התורה חבצתי וכל הדעות כאחד קבצתי.

וכתבתי דברי הב"י תחילה ובו תליתי הגדולה בדרך מעלה, אעפ"י שגם על ליבי לפעמים עלה, ואף כי הוא הביא הדברים באריכות. ועל הרוב כתבתי כת במסכימים וכת החולקות סמוכות ואח"כ העלתי חידושים הראויים, ע"פ כוונתינו הם בנויים, אחת לאחת למצוא חשבון הם מנויים. בסימנים קטנים כללתי בראשי הדברים לפעמים כתבתי שם תמצא כל דבר המחודש בדין זה, או שם תמצא כל הדברים התלויים או כיוצא בזה, כי זהו כלל המקיף כל הפרטים השייכים לדין והפרטים הנוספים על הכלל המבקשים יראו. וכוונתי בכל זה לא היה רק לגלות אוזן אנשים בקצרה למצוא דברי נבוני לחש וחכמי חרשים בדרך המסורות על התורה, אשר על ידיהן ימצא המבוקש בקצרה, ועל כותבי פלסטר מזייפי התורות יצריח, וכן כוונתי בזה וחפץ ה' בידי יצליח, אמרם פ"ק (דתעניות) [דעדות] אמר ר' יהודא למה מזכירין דברי היחיד בין המרובים לבטלן שאם יאמר אדם כך קבלתי יאמרו לו שמעת כדברי פלוני, ולכן יראתי שכזה לא יקרני אם אכתוב סתמא, בדרך ברי ולא בשמא, אולי יסמכו עלי הבאים, כי יחשוב שאמרו מי שוכן בתוך לבאים, ויגורו לנפשם לומר זה דבר קשה, כמי שחולק על תורת משה, לכן אמרתי להעלות שמי על דברי, ומעתה ניתן הרשות לכל הרוצה לחלוק על אמרי, והרוצה לסמוך עלי יבוא ויסמוך, ואין חטא אשר יחטא כי אם על הסומך, מאחר שהבחירה ביד האדם אם לאמת אם לטעות, מכ"מ אין לדיין אלא מה שענינו ראות, וישים תמיד נגד עיניו העושה נפלאות כי לעולם חסדו, והוא יוריני ללכת בדרכי משה עבדו.

ועל כן קראתי החיבור הקצר הזה דרכי משה כי ממי התורה משיתיהו כי הוא דרך למבקשי פני מלכם ותורת פיהו והדבר הקשה יביאון אל דרכי משה והוא יגיד הקשה {בכת"י הנשה} לצדיק ולרשע, באלוקיו יושע, ובזו אחלה פני מלכי, שיכון דרכי, וישלח לי עזרו לכל צרכי, ויצילני מכל שגיאה, הן במעשה או בדיעה או ראייה, ועתה אשירה נא לידידי אשר אמצני ונתן עלי רידי, ואברך ה' אשר יעצני, ובחסדו הגדול עד הלום הביאני, הוא הנמצא ראשון מבלי ראשית ואחרון בלי אחרית, ובמאמרו כל מאין השית, עולמו בחסד בנה, בשביל ליתן תורתו לעדת מי מנה, וגאלן ממצרים מעבדות פרוכים, יתעלה זכרו לנצח נצחים, כי עמד לאבותינו ולנו בכל דרכים, נמצא בכל צרכים, קרוב לקוראיו באמת ומאשפות ירים אביון, חלותינו הוא שנות ימין עליון, ואין מצידו המניעה, כי אינו גוף וגויה, חי עולמים יתעלה בלי השתנות, והבא לטמא מצד עצמו יקבל התגנות, ועל כן אוחילה לו ואקווה, שצאוני בתורתו ירווה, ויעזרני לעשות חיל, ובתורתו להגות יומם וליל, ויזכני עם כל עם ישראל, בביאת הגואל, ואז נשאב מים בשון ממעיני הישועה, ללמוד וללמד מפי השמועה, ועיניינו תחזנה בית המקדש ועיר הקודש בבניינה, ופדויי ה' ישובון ובאו ציון ברינה אמן ואמן.

טור אורח חיים, הלכות פסח סימן תצד

ביום חמשים לספירת העומר הוא חג שבועות וסדר התפלה כמו בי"ט של פסח אלא שאומרים את יום חג שבועות הזה זמן מתן תורתנו ובמוסף מזכיר קרבנות המוספין וביום הבכורים וגו' עד ושני תמידין כהלכתן וגומרין ההלל ומוציאין ב' ספרים וקורין ביום הא' ה' בפרשת וישמע יתרו מבחדש השלישי עד סוף סדרא ומפטיר קורא בשני וביום הבכורים ומפטיר במרכבה דיחזקאל ומסיים בפסוק ותשאני רוח וביום השני קורין בפרשת כל הבכור עד סוף סדרא ומפטיר קורא כמו אתמול ומפטיר בחבקוק מן וה' בהיכל קדשו עד למנצח בנגינותי ונוהגין בכל

המקומות לומר במוסף אחר חזרת התפלה אזהרות העשויות על מנין המצות וכל מקום ומקום לפי מנהגו.

בית יוסף, אורח חיים סימן תצד

פרטי רמזי דינים המחודשים המבוארים בזה הסימן

[ג] אסור להתענות במוצאי חג השבועות.

א - ב ביום חמישים לספירת העומר הוא חג השבועות וכו'.

וגומרין ההלל. פשוט בערכין פרק ב' (י).

ומה שכתב וקורין חמשה. כן קורין ביום טוב כמו ששנינו בפרק הקורא עומד (מגילה כא.).

ומה שכתב שקורין ביום הראשון בחודש השלישי ומפטירין במרכבה ביחזקאל וכן פרשת

והפטרת יום שני. הכל בפרק בני העיר (מגילה לא.).

ג כתב האגור בסימן (תרצ"ה) [תרסה] כתב ה"ר ישעיה (תוס' רי"ד חגיגה יח. ד"ה לא, פסקי

רי"ד שם) שאסור להתענות במוצאי חג שבועות אפילו בזמן הזה וזהו אסרו חג אמרה תורה

עשו אסר לחג (עי' סוכה מה:) ובירושלמי (ע"ז פ"א סוף ה"א) קורא לאסרו חג בנה דמועדא

פירוש בן המועד ואסור לומר צידוק הדין כי אם ביחיד ע"כ. וכן כתב ה"ר יעקב ן' חביב ז"ל

בספר עין יעקב בפרק ב' דחגיגה (הכותב יח.) אהא דמייתי התם מעשה ומת אלכסנדראי בלוד

ובאו כל ישראל לספרו ולא הניחן רבי טרפון מפני שיום טבוח היה.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תצד

סדר תפלת חג השבועות, ובר ג' סעיפים.

סעיף א

ביום חמישים לספירת העומר הוא חג שבועות, וסדר התפלה כמו ביום טוב של פסח, אלא

שאומרים: את יום חג השבועות הזה זמן מתן תורתנו, וגומרים ההלל, ומוציאין שני ספרים

וקורין בראשון חמשה מחדש השלישי עד סוף הסדר, ומפטיר קורא בשני וביום הבכורים

ומפטיר במרכבה דיחזקאל, ומסיים בפסוק ותשאני רוח.

סעיף ב

ביום השני קורים בפרשת כל הבכור עד סוף סידרא, ומפטיר קורא כמו אתמול ומפטיר בחבקוק

מן וה' בהיכל קדשו עד למנצח בנגינותי.

סעיף ג

אסור להתענות במוצאי חג השבועות. הגה: ואין אומרים תחנון מתחילת ראש חדש סיון עד

ח' בו, דהיינו אחר אסרו חג ונוהגין לשטוח עשבים בשבועות בב"ה והבתים, זכר לשמחת מתן

תורה. ונוהגין בכל מקום לאכול מאכלי חלב ביום ראשון של שבועות; ונ"ל הטעם שהוא כמו

השני תבשילין שלוקחים בליל פסח, זכר לפסח וזכר לחגיגה, כן אוכלים מאכל חלב ואח"כ

מאכל בשר וצריכין להביא עמהם ב' לחם על השלחן שהוא במקום המזבח, ויש בזה זכרון לב'

הלחם שהיו מקריבין ביום הבכורים.